

Onko käyttäytymistaloustieteestä hyötyä julkishallinnossa?

Lauri Sääksvuori

Käyttäytymistaloustiede on vakiinnuttanut asemansa osana taloustiedettä. Samanaikaisesti käyttäytymistaloustieteellinen tutkimus on saanut runsaasti huomiota julkishallinnossa. Tämän kehityksen seurauksena huomattava osa ihmiskunnasta on altistettu käyttäytymistaloustieteelliseen ajatteluun perustuville politiikkatoimille ja interventioille. Pyrin tässä kirjoituksessa kuvaamaan käyttäytymistaloustieteellisen tutkimuksen soveltamista julkishallinnossa sekä havainnollistamaan, kuinka tutkimusala laajentaa politiikkatoimien vaikutusten arviointia ottamalla huomioon asetettujen sanktioiden ja taloudellisten kannustimien tabattomia seurauksia. Kirjoituksessa esitetään esimerkkejä ajankohtaisesta kansainvälisestä tutkimuskirjallisuudesta kansalaisten rokotuspäätöksistä. Käyttäytymistaloustieteellinen tutkimuskirjallisuus voidaan ymmärtää ihmismielen karttana, joka auttaa ennakoimaan ja arvioimaan julkishallinnon toteuttamien politiikkatoimien vaikutuksia.

Käyttäytymistaloustieteellisen tutkimuksen rooli useiden maiden julkishallinnossa on kasvanut nopeasti. Maailmassa toimii tällä hetkellä yli 300 käyttäytymistaloustieteen soveltamiseen erikoistunutta julkishallinnon yksikköä (OECD 2023). Yksistään laajasta käyttäytymistaloustieteen verkostostaan tunnetussa Hollannissa toimii noin 20 itsenäistä asiantuntijaryhmää, jotka ovat erikoistuneet käyttäytymistaloustieteen so-

veltamiseen päätöksenteossa (Afif ym. 2019). Yhdysvalloissa kaksi suurinta käyttäytymistaloustieteellistä tutkimusta edistävää yksikköä – *The Office of Evaluation Sciences* (OES) ja *Behavioral Insights Teamin* Pohjois-Amerikan yksikkö (BIT-NA) – toteuttivat vuosina 2015–2019 yhteensä 165 satunnaistettua koetta, joiden avulla arvioitiin käyttäytymistieteelliseen tutkimukseen perustuvien interventioiden vaikutta-

Lauri Sääksvuori, PhD, (lauri.saaksvuori@thl.fi) toimii tutkimuspäällikkönä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksessa. Sääksvuori on taloustieteen dosentti Turun yliopistossa. Kirjoitus perustuu Economic Science Associationin (ESA) vuoden 2024 Euroopan-konferenssin yhteydessä järjestetyssä Behavioral Public Policy Workshopissa pidettyyn esitelmään. Kirjoittaja haluaa kiittää Marja-Liisa Halkoa, Lari Hokkasta, Markus Kanervaa, Maarit Lassanderia ja Topi Miittistä arvokkaista kommentteista.

vuotta (DellaVigna ja Linos 2022). Yksistään näiden Yhdysvalloissa toteutettujen satunnaistettujen kontrolloitujen kokeiden tutkimusjoukkoon kuului lähes 37 miljoonaa ihmistä.

Vallitsevaan kansainväliseen kehitykseen verrattuna käyttäytymistaloustieteen opetus, tutkimus ja soveltaminen on ollut Suomessa verrattain vähäistä. Alan tutkimukseen ja opetukseen on osallistuttu pitkään pääasiassa ulkomaisissa yliopistoissa. Merkkejä lisääntyvästä kiinnostuksesta alaa kohtaan on kuitenkin havaittavissa muun muassa Kansantaloudellisen aikakauskirjan tässä numerossa, jossa Halko (2025) ja Miettinen (2025) esittelevät käyttäytymistaloustieteellisen tutkimuksen soveltamisen perusteita ja alan viimeaikaista tutkimusta. Tästä kasvaneesta kiinnostuksesta huolimatta Suomeen ei ole toistaiseksi syntynyt muiden kehittyneiden maiden mukaisesti selkeästi käyttäytymistaloustieteellisen tutkimuksen toteuttamiseen ja soveltamiseen erikoistunutta julkishallinnon yksikköä.¹

Esittelen tässä kirjoituksessa lyhyesti käyttäytymistieteellisen tutkimuksen soveltamisen nykytilaa ja pyrin arvioimaan, onko tutkimustiedon soveltamisesta odotettavissa sellaista hyötyä, että käyttäytymistaloustieteilijöiden useissa maissa saavuttama asema osana julkishallintoa on perusteltu. Käytän kirjoitukseni

¹ *Suomalaisessa valtionhallinnossa käyttäytymistieteellistä toimintaa kehittää ensisijaisesti Valtioneuvoston kanslian alaisuudessa toimiva Käyttäytymistieteellinen ennakointi ja tieto tulevaisuuden hallinnossa (Kettu) -toiminto. Ryhmän toiminta käynnistyi vuonna 2020 vastauksena koronapandemian tuomaan tarpeeseen. Ryhmä tuottaa ansiokkaasti virkakunnalle ja päättäjille muun muassa koulutuksia, tutkimuskatsauksia ja käyttäytymistieteellistä neuvonantoa. Ryhmän toiminta on toistaiseksi pääasiassa painottunut valtionhallinnon sisäiseen koulutukseen ja neuvonantoon itsenäisesti toteutettavan soveltavan tutkimuksen sijaan.*

tukena konkreettisia esimerkkejä politiikkatoimien vaikutuksista kansalaisten rokotuspäätöksiin. Lisäksi pyrin tuomaan esiin joitakin viimeaikaisia kriittisiä näkemyksiä, joissa on kyseenalaistettu julkishallinnon toteuttamien yksilökeskeisten käyttäytymistieteellisten interventioiden soveltuvuus laajojen yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisemiseen.

1. Perustutkimuksesta osaksi julkishallintoa

Käyttäytymistaloustieteen syntyvaiheissa, 1960- ja 1970-luvuilla, alan tutkimus keskittyi voimakkaasti perustutkimukseen. Tutkimuksen ensisijaisena tavoitteena oli ymmärtää, kuinka ihmismieli toimii ja tekee päätöksiä epävarmuuden vallitessa. Samalla tutkimusalan alkuvaiheen usean merkittävän tutkimuksen keskeinen anti oli osoittaa vallitsevien taloustieteellisten teorioiden oletusten epäjohdonmukaisuus (esim. Tversky 1969, Kahneman ja Tversky 1979, GÜth ym. 1982). Tutkimusohjelman alkuvaiheessa tuskin osattiin odottaa, kuinka taloustieteen keskeisten oletusten kritiikki ja vaihtoehtojen teorioiden kehittäminen loisivat myöhemmin pohjan liberaarille paternalismille -visiolla siitä, kuinka julkishallinto voi toteuttaa merkittäviä politiikkatoimia puuttumatta kansalaisten valinnanvapauteen.

Suuren yleisön tietoisuuteen ja päätöksentekijöiden suosioon tarvitaan yleensä muuta kuin yhtälöitä ja vaihtoehtoisia teorioita – tarvitaan usein hyvä tarina. Käyttäytymistaloustieteen tarinaa on ohjannut vahvasti kiinnostus taloudellisen käyttäytymisen anomalioiden – arkielämän ilmiöihin, joita perinteinen taloustiede ei pystynyt selittämään. Samalla käyttäytymistaloustieteestä on saattanut syntyä kuva vaihtoisen

taloustieteenä, jonka perustana olisi ripaus tosielämän havaintoja ja realistisempi käsitys ihmisten päätöksenteosta.

Houkutteleva tarina uuden aallon taloustieteestä ja soveltuvuudesta moniin julkishallinnon kysymyksiin syntyi viimeistään Thalerin ja Sunsteinin (2009) julkaiseman kirjan *Nudge: Improving Decisions about Health, Wealth, and Happiness* ilmestyessä.² Suuren myyntimenestyksen saavuttanut kirja sekä sitä seurannut julkisen keskustelu tekivät ilmeisen vaikutuksen lukuisiin poliitikkoihin ja virkamiehiin, jotka etsivät keinoja tehostaa julkishallintoa suuren finanssikriisin jälkeen. Kirja esitteli lukuisten houkuttelevien tutkimustulosten nojalla uudenlaisen yhteiskuntafilosofian, jonka keskeisenä pilarina olisi julkishallinnon toteuttamat valinta-arkkitehtuurin muutokset: yksilöiden valintoja ohjaavat, mutta valintajoukkoa rajoittamattomat, politiikkatoimet. Kirjan myötä käyttäytymistaloustiede haluttiin esittää ja ymmärtää yhä useammin valinnanvapauden säilyttämisen tieteenä. Tämä yksinkertaiselta ja tehokkaalta vaikuttava julkishallinnon uusi toimintatapa teki vaikutuksen keskeisten päättäjien verkostoissa ja avasi ovet lukuisille käyttäytymistaloustieteen sovelluksille ja asiantuntijaryhmille julkishallinnossa.

Tarinoiden ja yksinkertaistavan tiedeviestinnän varjopuolena on usein väärinymmärtämisen mahdollisuus. Pysin seuraavaksi lyhyesti kuvaamaan, kuinka moderni käyttäytymistaloustieteen tutkimus, toisin kuin joskus saatetaan

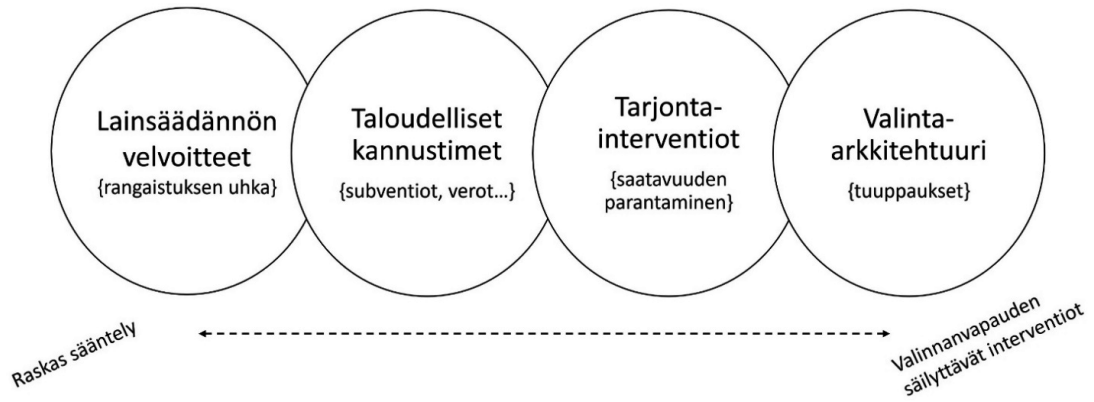
edelleen esittää ja ymmärtää, pyrkii pikemminkin täydentämään kuin syrjäyttämään perinteistä taloustieteellistä tutkimusta. Samanaikaisesti käyttäytymistaloustieteellisen ajattelutavan soveltaminen julkishallinnossa on muuttunut huomattavasti laaja-alaisemmaksi. Se on paljon enemmän kuin pelkästään valinnanvapauden säilyttävän valintaympäristön muuttamiseen perustuvaa toimintaa.

2. Käyttäytymistaloustiede julkishallinnon työkaluna

Julkishallinnon keinovalikoimaa tavoitellun muutoksen saavuttamiseksi voidaan kuvata janelalla, jonka toisessa päässä on rangaistuksen uhkaan perustuva tiukka sääntely ja toisessa päässä valinnanvapauden säilyttävä, vain pienen tuuppauksen perustuva, tarkkaan rajattu ja käyttäytymistieteellisesti perusteltu interventio (Kuvio 1). Pysin seuraavaksi lyhyesti esittelemään käyttäytymistieteellistä ajattelua ja joitain empiirisiä tutkimustuloksia julkishallinnon keinovalikoiman eri tasoilla. Käytän tässä havainnollistava esimerkkinä tavoitetta saavuttaa riittävän korkea rokotusaste joidenkin kansanterveyden kannalta oleellisten rokotteiden osalta.

² *Suuren yleisön suosion nopeasti saavuttanutta Thalerin ja Sunsteinin käyttäytymistaloustieteellisiä tutkimustuloksia ja niiden käytännön sovellutuksia popularisoimutta kirjaa edelsi huomattava akateeminen alan sisäinen keskustelu libertaarin paternalismin käsitteestä (esim. Camerer ym. 2003, Thaler ja Sunstein 2003).*

Kuva 1: Julkishallinnon työkaluja.

Lainsäädäntö. Julkishallinnolla käytettävissä olevien työkalujen joukossa raskainta sääntelyä edustavat usein lainsäädännön asettamat pakottavat velvoitteet ja lait, joiden toteutumista voidaan edistää rangaistuksen uhalla. Rokottamiseen liittyen tätä raskasta sääntelyä edustaa rokotepakko, jonka toteutumista tyypillisesti edistetään estämällä rokottamattomien lasten pääsy kouluun ja rokottamattomien aikuisten pääsy työpaikoille ja julkisiin tiloihin. Lasten rokotepakko, joka tällä hetkellä on voimassa 12 EU-maassa, on selkeärajainen toimenpide, jonka vaikutuksia on mahdollista arvioida taloustieteen tavanomaisten empiiristen menetelmien avulla. Näin ollen yksi esimerkki käyttäytymistaloustieteen panoksesta tutkimuskirjallisuuteen on perinteisen tutkimuskirjallisuuden tarkastelujen laajentaminen rokotepakon suorista vaikutuksista koskemaan muun muassa yksilöiden tunnereaktioita, tapojen muodostumista ja sisäsyntyistä motivaatiota ottaa rokotteita vapaaehtoisesti täydentämään pakollista rokotesuojaa. Tähän tutkimuskirjallisuuteen liittyen hyvä esimerkki on Carpenterin ja Lawlerin (2019) tutkimus, joka selvittää useissa

Yhdysvaltojen osavaltiossa pakollisen jäykkäkouristus-, kurkkumätä- ja hinkuyskärokotteen velvoittavuuden vaikutusta kansalaisten halukkuutta täydentää pakollista rokotesuojaa muilla ikäryhmälle soveltuvilla rokotteilla (HPV-rokote ja meningokokkirokote). Tutkimuksen keskeinen tulos on, että rokotepakko tässä tapauksessa lisää kansalaisten halukkuutta ottaa myös vapaaehtoisuuteen perustuvia rokotteita.

Taloudelliset kannustimet. Velvoittavan lainsäädännön ohella merkittäviä yhteiskunnallisia tavoitteita pyritään saavuttamaan taloudellisten kannustimien avulla. Nämä tavoitteet voivat usein olla laajoja ja abstrakteja – kuten vaikka kansanterveyden ja ympäristön tilan parantaminen. Toisaalta taloudellisia kannustimia voidaan kohdentaa hyvin tarkkarajaisiin tavoitteisiin. Rokotteiden osalta näin toimittiin erityisesti koronaviruksen aiheuttaman pandemian aikana, jolloin useat maat alkoivat myöntää koronarokotteen ottajille joko suoria rahapalkkioita tai arpajaiskupongeja suuria rahapalkintoja sisältäviin arpajaisiin (esim. Brehm ym. 2022). Taloudellisten kannustimien käyttöönottoa edelsi Ruotsissa toteutettu satunnaistettu

kontrolloitu koe, joka osoitti rahapalkkioiden lisäävän sekä kyselyillä selvitettäviä intentioita että todellista rokotekattavuutta (Campos-Mercade ym 2021). Tässäkään tapauksessa käyttäytymistaloustieteen panos tutkimuskirjallisuuteen ei rajoittunut pelkästään kannustimien suorien käyttäytymisvaikutusten arviointiin vaan laajeni myöhemmin tutkimuksiin, joiden tavoitteena oli yrittää ymmärtää rahapalkkioiden vaikutusta kansalaisten motivaation noudattaa yhteiskunnan yleistä moraalikoodistoa ja terveys-suosituksia, joiden noudattamista ei kannusteta taloudellisin palkkioin. Tämän laajaa huomiota herättäneen tutkimuksen keskeinen tulos on, että taloudelliset kannustimet rokotekattavuuden lisäämiseksi eivät vähentäneet kansalaisten motivaatiota ottaa uusia rokotteita eivätkä syrjäyttäneet yksilöiden luottamusta viranomaisia kohtaan (Schneider ym. 2023). Tutkimuksen perusteella vaikuttaa siltä, että kansanterveysviranomaisten laajasti esittämä huoli taloudellisten kannustimien käytöstä terveyskäyttäytymisen muuttamisen välineenä on ainakin tältä osin perusteeton.

Tarjontainterventiot ja palvelutuotannon ohjaus. Julkishallinnon toteuttamaa raskasta sääntelyä täydennetään usein kansalaisten valinnanvapauden säilyttävillä toimenpiteillä. Julkishallinnon keskeisiä valinnanvapauden säilyttäviä työkaluja ovat erilaiset palveluiden järjestämistapaa koskevat ohjeistukset ja interventiot. Terveydenhuollon ja rokotteiden kontekstissa tarjontainterventioita voidaan toteuttaa esimerkiksi tarjoamalla rokotteita vastaanotokäyntien yhteydessä ja laajentamalla rokotteiden saatavuutta lähialuilla ottamalla käyttöön *pop-up*-rokotepisteitä ja liikkuvia palveluita, jotka tuovat terveydenhuollon palveluita asukkaiden lähialueille ja koteihin.

Tutkimustulosten perusteella terveydenhuollon palvelujen toteutuksella ja rokotteiden helpommalla saatavuudella voi olla huomattavan suuri vaikutus rokotekattavuuteen. Kiinnostavia esimerkkejä rokotteiden helpomman saatavuuden vaikutuksesta rokotekattavuuteen tarjoavat Worshamin, Woon ja Jenan (2020) sekä Andersonin, Dobkinin, Gorry ja Tsenigin (2025) tutkimukset, jotka osoittavat, kuinka syyskuukausina syntyneiden 2–5-vuotiaiden lasten influenssarokotekattavuus voi olla yli 20 prosenttiyksikköä korkeampi kuin kevätkuukausina syntyneiden lasten rokotekattavuus. Ilmeisin selitys tälle erolle on syyskuukausina syntyneiden lasten vuotuisten neuvolakäyntien ajoittuminen lähelle syntymäpäivää, jolloin samalla käynnillä on mahdollista annostella vain syksyisin tarjolla oleva influenssarokote.

Suoraa tutkimusnäyttöä rokotteiden saatavuutta parantavien interventioiden vaikutuksista tarjoaa esimerkiksi Kullen, Schumacherin ja von Biebersteinin (2024) tutkimus Sveitsistä, jossa tutkijat selvittivät satunnaistetun kontrolloidun kokeen avulla liikkuvan rokoteyksikön (rokotebussi) vaikutusta alueen koronavirusrokotekattavuuteen. Tämän tutkimuksen mukaan matalankynnyksen liikkuvien rokotusyksiköiden lisääminen täydentämään jo olemassa olevia mahdollisuuksien lisäksi rokotekattavuutta yhdeksän prosenttiyksikköä väestöryhmissä, jotka eivät olleet rokotuttaneet itseään aiemmin tarjolla olleista mahdollisuuksista huolimatta.

Valinta-arkkitehtuuri (tuuppaukset). Julkishallinnolla käytettävissä oleviin toimenpiteisiin sisältyy laaja joukko kansalaisten valinnanvapauden säilyttäviä keinoja. Näiden keinojen toimeenpanoa kuvataan usein muutoksina valinta-arkkitehtuurissa, tavassa, jolla valinta-

vaihtoehdot esitetään tai järjestetään valintatilanteissa. Julkishallinnon kiinnostus valinta-arkkitehtuuria ja tuuppauksia kohtaan perustuu erityisesti niiden yksinkertaisuuteen ja edullisuuteen. Kiinnostusta tuuppauksia ja niiden toteutusta kohden lienee lisännyt myös mahdollisuus saavuttaa merkittäviä muutoksia valinnoissa ilman pitkää lainsäädännön muuttamista edeltävää valmisteluprosessia. Samanlaisesti tuuppausinterventioiden vaikutuksista on ollut saatavilla runsaasti luotettavaa, usein satunnaistettuihin kontrolloituihin kokeisiin perustuvaa, tutkimusnäyttöä.

Julkishallintojen toteuttamien valinta-arkkitehtuurin muutokseen perustuvien interventioiden (tuuppaus) tarkkaa lukumäärää on vaikea arvioida. Varovaisen arvion perusteella erilaisia interventiota on maailmanlaajuisesti toteutettu toistaiseksi joitakin tuhansia.³ Tuuppauksia on toteutettu lukuisilla julkishallinnon vastualueilla, erityisesti terveydenhuollossa, ympäristönsuojelussa ja sosiaalipolitiikassa. Yksistään erilaisia rokotekattavuuden nostamiseen tähtääviä käyttäytymisinterventioita, ja niiden vaikuttavuutta arvioivia tutkimuksia, on toteutettu kymmenittäin. Näiden tutkimusten tulokset viittaavat siihen, että pienillä valinta-arkkitehtuurin muutoksilla kuten muistutuksilla voi olla keksimäärin noin kahdeksan prosenttiyksikön vaikutus rokotekattavuuteen (Vann ym. 2018). Suomalaisen, kotitaloustasolla satunnaistetun, tutkimuksen mukaan lyhyet muistutus-

viestit juuri ennen influenssakauden alkua nostivat yli 65-vuotiaiden henkilöiden rokotekattavuutta 6.4 prosenttiyksikköä (Sääksvuori ym. 2022). Samassa tutkimuksessa havaittiin, että intervention vaikutus oli suurempi niillä henkilöillä, jotka eivät olleet ottaneet influenssaroitteita aiempina vuosina.

3. Käyttäytymistaloustieteen soveltamisen moderni kritiikki

Käyttäytymistaloustieteellistä tutkimusta ja sen soveltamista julkishallinnossa on kritisoitu säännöllisesti tutkimusalan alkuajoista lähtien. Voimakkaasti perustutkimukseen keskittyneellä aikakaudella kritiikin tavanomainen tavoite oli osoittaa usein taloustieteen ja psykologian kokeellisin menetelmin hankittu tutkimusnäyttö puutteelliseksi – parhaimmillaankin vain koelmaksi erilaisia ihmismielen anomaliaita, joita ei ole mahdollista jäsentää selkeän ja yhtenäisen teorian avulla. Ajan myötä tästä vuoropuhelusta kehittyi aktiivinen tutkimuskirjallisuus, joka pyrkii selvittämään, kuinka yksilöille tyypilliset päätöksenteon peukalosäännöt ja vinoumat ilmenevät kilpailullisilla markkinoilla (esim. List 2004 ja List ym. 2023).

Käyttäytymistaloustieteellisen perustutkimuksen myöhempi oleellinen kritiikki on kohdistunut havaittujen tulosten tulkintaan ja luonteeseen (Gigerenzer 1991). Kriitikoiden mukaan päätöksenteon peukalosääntöihin ja vinoumiin keskittynyt tutkimus antaa usein liian pessimistisen kuvan ihmisten kyvystä tehdä päätöksiä epävarmuuden vallitessa. Vaihtoehdoisen tulokinnan mukaan päätöksiä tehtäessä hyödynnettävät peukalosäännöt saattaisivatkin olla vinoumien ja virheiden sijaan hyödyllisiä sopeumia, joista on päätöksentekijälle lopulta enem-

³ Käyttäytymistieteellisesti motivoitujen interventioiden vaikuttavuutta arvioivien satunnaistettujen kontrolloitujen kokeiden osallistujamääristä ja tuloksista ei ole saatavilla systemaattista dokumentaatiota. OECD:n vuonna 2017 julkaisema kokoomateos eri maissa ja julkishallinnon vastualueilla toteutetuista interventioista antaa hyvän kuvan siihen mennessä toteutettujen interventioiden mittakaavasta ja moninaisuudesta.

män hyötyä kuin haittaa (Gigerenzer ym. 2000). Tämän päättelyn loogisena seurauksena julkishallinnolla ei olisi myöskään tarvetta muokata kansalaisten valintaympäristöä vinoumiin perehtyneiden asiantuntijoiden avulla. Ajan myötä myös tästä, aikanaan varsin rajusta, tieteellisestä vuoropuhelusta on kehittynyt uutta tutkimusta, joka pyrkii ymmärtämään niitä tekijöitä, jotka ennustavat yksinkertaisten heurististen sääntöjen tehokkuutta verrattuna klassisen talousteorian mukaiseen päättelyyn.

Käyttäytymistaloustieteellisen tutkimuksen soveltamista kohtaan esitetyn tavanomaisen ja vakiintuneen kritiikin rinnalle on viime vuosina noussut tutkimusalaan erikoistuneiden tutkijoiden omaa sisäistä kritiikkiä. Tämän kritiikin keskeisen väitteen mukaan käyttäytymistaloustieteen soveltaminen julkishallinnossa on painottunut niin voimakkaasti yksinkertaisten ja yksilökeskeisten ratkaisujen tuottamiseen, että tämä on syrjäyttänyt julkishallinnon resurssseja laajojen ja systeemisten ratkaisujen edelleen kehittämisestä. Tätä ylätasoa kritiikkiä on täydentänyt uusi empiirinen tutkimus, jonka perusteella akateemisessa tutkimuskirjallisuudessa esitetyt arviot tuuppausten vaikutuksista ovat huomattavan paljon suurempia kuin useimpien tuuppausten tosiasialliset vaikutukset (Della Vigna ja Linos, 2022).

Viimeaikainen kritiikki käyttäytymistaloustieteellisen tutkimuksen soveltamista kohtaan on yhteydessä laajempaan keskusteluun satunnaistettujen kontrolloitujen kokeiden hyödyntämisestä taloustieteessä. Kriittisten äänensävyjen mukaan yksilökeskeisten ratkaisujen vaikutusten vakiintunut arviointi satunnaistettujen kokeiden avulla on korottanut tutkimustiedon laatuvaatimuksia julkishallinnossa ja ohjannut julkishallinnon päätöksentekijöitä kohti yksilökeskeisiä politiikkatoimia (Chater ja Loewenstein

2023). Kriitikkojen näkemyksen mukaan yksilökeskeisten ratkaisujen etsiminen ja toimeenpano on lisäksi siirtänyt julkishallinnon painopistettä yhteiskunnallisten ongelmien perimmäisten syiden ymmärtämisestä kohti oireenmukaisia ratkaisuja, jotka keskittyvät yksilön käyttäytymisen hienosäätöön ilman näkymää ongelmia ylläpitäviin tekijöihin puuttumisesta. Esimerkkeinä tällaisesta kehityksestä kriitikot mainitsevat julkishallinnon toimien kyvyttömyyden vaikuttaa muun muassa ajankohtaisiin kansanterveydellisiin ja asuinympäristöön liittyviin ongelmiin kuten lihavuuteen, terveyspalveluiden kustannuskehitykseen ja muoviroskan määrään (Chater ja Loewenstein 2023).

4. Lopuksi

Käyttäytymistaloustieteellisen tutkimuksen pitkä linja on ollut asteittainen yhdentyminen osaksi talousteorian ja politiikkamuutosten vaikuttavuusarvioinnin kehityksen jatkumoa. Yksi erinomainen esimerkki tästä kehityksestä on verojärjestelmätutkimus, joka on laajentanut perinteistä julkisen talouden tutkimusta kohti verojärjestelmän yksityiskohtaisen toimeenpanon vaikutusten arviointia (Kotakorpi 2023). Toisaalta arvioissa käyttäytymistaloustieteen ja klassisen talousteorian yhdentymisen vaiheesta lienee edelleen merkittävää vaihtelua.

Tästä tutkimustraditioiden yhdentymisestä huolimatta leimallisesti käyttäytymistaloustieteen soveltamiseen erikoistuneet yksiköt ovat saavuttanut merkittävän aseman julkishallinnossa useissa länsimaissa. Samanaikaisesti joidenkin kriittisten arvioiden mukaan käyttäytymistaloustieteellisen tutkimustiedon julkishallinnossa saama huomio on syrjäyttänyt henkisiä ja aineellisia resurssseja laajojen ja systeemisten

ratkaisujen löytämiseksi. Onko käyttäytymistaloustieteellisestä tutkimuksesta lopulta ainutkertaista hyötyä julkishallinnossa? Entä olisiko Suomessa syytä olla oma käyttäytymistaloustieteen oppien soveltamiseen erikoistunut julkishallinnon yksikkö?

Olen pyrkinyt kuvaamaan tämän kirjoituksen luvussa 2, kuinka käyttäytymistaloustieteellistä ajattelua voidaan soveltaa osana modernia politiikkatoimien vaikutusten arviointia. Tämän näkemyksen perusteella voidaan ajatella, että käyttäytymistaloustieteellinen tutkimus ja sen soveltamisessa julkishallinnossa ovat nykyisin osa tavanomaista pyrkimystä hyödyntää taloustieteellistä tutkimustietoa moninaisten politiikkatoimien valmistelussa ja toimeenpanossa. Toisaalta nimenoman käyttäytymistaloustieteellisen tutkimuksen soveltamiseen erikoistuneiden yksiköiden toiminnasta keskeisten talous- ja yhteiskuntapoliittisten kysymysten arvioinnissa ja uusien politiikkatoimien suunnittelussa on jo varsin pitkä ja menestyksenkäs kokemus eri maista. Käyttäytymistaloustieteen soveltaminen julkishallinnossa lienee lopulta hyvä nähdä ensisijaisesti muuta päätöksenteon tukea täydentävänä ajattelutapana. Tutkimusalan oppien sovel-

taminen julkishallinnossa tuskin merkittävästi syrjäyttää julkishallinnon resurssveja laajojen ja systeemisten ratkaisujen edelleen kehittämistä – ainakaan toistaiseksi tämän syrjäytysvaikutuksen olemassaolosta on vain hyvin vähän, jos lainkaan, tosiasiallista empiiristä näyttöä.

Käyttäytymistaloustieteellisen perustutkimukseen painottuva tutkimuskirjallisuus voidaan ymmärtää ihmismielen kartoitustyönä, joka auttaa ymmärtämään päätöksentekoa epävarmuudessa. Tästä syntyvä realistinen ihmismielen kartta voi puolestaan auttaa ennakoimaan ja arvioimaan julkishallinnon toteuttamien politiikkatoimien vaikutuksia. Modernin käyttäytymistaloustieteen vahvuus on sen soveltuminen sekä perinteisten politiikkatoimien arviointiin että uusien innovatiivisten politiikkatoimien kehittämiseen. Käyttäytymistaloustieteellistä tutkimusta ja ajattelua soveltavan yksikön perustamista Suomeen voidaan pitää perusteltuna. Toisaalta tutkimusalan vakiintuneen aseman mukaisesti yksikön toiminta-ajatus ei ole syytä rajoittaa pelkästään valinnanvapautta rajoittamattomien politiikkatoimien suunnitteluun ja toimeenpanoon. □

Kirjallisuus

- Afif, Z., Islan, W. W., Calvo-Gonzalez, O., ja Dalton, A. (2019), “Behavioral science around the world: Profiles of 10 countries”, World Bank Group, Washington D.C. <http://documents.worldbank.org/curated/en/710771543609067500> (viitattu 21.8.2025).
- Anderson, M. L., Dobkin, C., Gorry, D., ja Tseng, H.-F. (2025), “Real-world effectiveness of the influenza vaccine in young children”, National Bureau of Economic Research, working paper #33856 (May 2025).
- Brehm, M. E., Brehm, P. A., ja Saavedra, M. (2022), “The Ohio vaccine lottery and starting vaccination rates”, *American Journal of Health Economics* 8(3):387–411.
- Camerer, C., Issacharoff, S., Loewenstein, G., O’Donoghue, T., ja Rabin, M. (2003), “Regulation for conservatives: Behavioral economics and the case for “asymmetric paternalism”, *University of Pennsylvania Law Review* 151(3): 1211–1254.

- Campos-Mercade, P., Meier, A. N., Schneider, F. H., Meier, S., Pope, D., ja Wengström, E. (2021), "Monetary incentives increase covid-19 vaccinations", *Science* 374(6569):879–882.
- Carpenter, C. S. ja Lawler, E. C. (2019), Direct and spillover effects of middle school vaccination requirements. *American Economic Journal: Economic Policy* 11(1):95–125.
- Chater, N. ja Loewenstein, G. (2023), The i-frame and the s-frame: How focusing on individual-level solutions has led behavioral public policy astray. *Behavioral and Brain Sciences*, 46:e147.
- DellaVigna, S. ja Linos, E. (2022), "Rcts to scale: Comprehensive evidence from two nudge units", *Econometrica* 90(1):81–116.
- Gigerenzer, G. (1991), "How to make cognitive illusions disappear: Beyond "heuristics and biases", *European review of social psychology* 2(1):83–115.
- Gigerenzer, G., Todd, P. M., ABC Research Group et al. (2000). *Simple heuristics that make us smart*. Oxford University Press.
- Güth, W., Schmittberger, R., ja Schwarze, B. (1982). "An experimental analysis of ultimatum bargaining", *Journal of Economic Behavior & Organization* 3(4):367–388.
- Halko, M-L. (2025), "Onko politiikolla sydän paikallaan?", *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, 121(3).
- Kahneman, D. ja Tversky, A. (1979), "Prospect theory: An analysis of decision under risk", *Econometrica* 47(2):263–291.
- Kotakorpi, K. (2023), "Ekonomisti verotuksen vuotokohtia etsimässä", *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 119(4):421–430.
- Kulle, A.-C., Schumacher, S., ja von Bieberstein, F. (2024), "Mobile vaccination units substantially increase covid-19 vaccinations: Evidence from a randomized controlled trial", *Journal of Public Health* 46(1):151–157.
- List, J. A. (2004). "Neoclassical theory versus prospect theory: Evidence from the marketplace", *Econometrica* 72(2):615–625.
- List, J. A., Muir, I., Pope, D., ja Sun, G. (2023), "Left-digit bias at Lyft", *Review of Economic Studies* 90(6):3186–3237.
- Miettinen, T. (2025) "Harhat kuluttajien ja yritysten taloustoimissa ja niiden seuraukset talouspolitiikalle", *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, 121(3).
- OECD (2017), *Behavioural insights and public policy: Lessons from around the world*. OECD Publishing, https://www.oecd.org/en/publications/behavioural-insights-and-public-policy_9789264270480-en.html (viitattu 21.08.2025).
- OECD (2023), *Mapping the global behavioural insights community*. <https://oecd-opsi.org/blog/mapping-behavioural-insights> (viitattu 4.6.2025).
- Sääksvuori, L., Betsch, C., Nohynek, H., Salo, H., Sivelä, J., ja Böhm, R. (2022), "Information nudges for influenza vaccination: Evidence from a large-scale cluster-randomized controlled trial in Finland", *PLoS Medicine* 19(2):e1003919.
- Schneider, F. H., Campos-Mercade, P., Meier, S., Pope, D., Wengström, E., and Meier, A. N. (2023). Financial incentives for vaccination do not have negative unintended consequences. *Nature* 613(7944):526–533.
- Thaler, R. H. ja Sunstein, C. R. (2003), "Libertarian paternalism", *American Economic Review* 93(2): 175–79.
- Thaler, R. H. ja Sunstein, C. R. (2009), *Nudge: Improving decisions about health, wealth, and happiness*. Penguin Books Limited UK.
- Tversky, A. (1969), "Intransitivity of preferences", *Psychological review* 76(1):31.
- Vann, J. C. J., Jacobson, R. M., Coyne-Beasley, T., Asafu-Adjei, J. K., and Szilagyi, P. G. (2018), Patient reminder and recall interventions to improve immunization rates. *Cochrane database of systematic reviews*, (1).
- Worsham, C., Woo, J., ja Jena, A. B. (2020), "Birth month and influenza vaccination in children", *New England Journal of Medicine* 383(2):184–185.